

nauczycielem w kontekście zetknięcia się uczniów ze zjawiskami kultury masowej poruszającymi tematykę Holocaustu.

Piszący o twórczości Władysława Siwka Piotr Świąteczak dowodzi, iż walory poznawcze prac artysty sprawiają, że warto je wykorzystywać jako materiał ilustracyjny w nauczaniu o Holokauście, i to zarówno w gimnazjum, jak i na poziomie ponadgimnazjalnym, Dagmara Wilczak zastanawia się, jak mogłoby wyglądać nauczanie o Holokauście w szkole podstawowej, rzecz bardzo potrzebna, a przecież — z uwagi na wiek uczniów — niełatwa, a Ewa Bobińska w krótkim komunikacie prezentuje przygotowany wspólnie z Ministerstwem Edukacji Izraela i Instytutem Yad Vashem w Jerozolimie projekt Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli mający na celu wzajemne zbliżenie młodych Polaków i Izraelczyków.

Należy uznać, że cel konferencji, którym było przedstawienie dotychczasowego dorobku w dziedzinie badań oraz nakreślenie głównych dylematów i wyzwań, z jakimi przyjdzie się zmierzyć w nauczaniu o Holokauście, został w pełni zrealizowany. Publikacja, łącząc sferę nauki ze sferą dydaktyki, jest zarazem próbą podsumowania dorobku uczonych i dydaktyków w zakresie nauczania o Holokauście przy zastosowaniu interdyscyplinarnego ujęcia problematyki.

Szczególnie godne podkreślenia jest wykraczanie w najciekawszych artykułach poza wąsko rozumianą problematykę Holocaustu, czerpanie z dorobku innych niż tylko badania historyczne dyscyplin naukowych, korzystanie z badań i osiągnięć socjologii oraz psychologii społecznej. Wydaje się, iż tylko takie — szerokie i interdyscyplinarne — podejście do zagadnienia nauczania o Holokauście wraz z roztropnym wykorzystaniem nowych możliwości, również medialnych, stwarza szansę na sukces: zaprezentowanie pogłębionej interpretacji zjawiska Holocaustu oraz dotarcie do odbiorcy (ucznia, studenta) z przekazem odwołującym się zarówno do wiedzy, jak i empatii, pozwala nie tylko na uzyskanie trwałego efektu edukacyjnego, lecz także na kształtowanie świadomości w interesującym nas zakresie. Recenzowana publikacja, mieszcząc teksty uznanych teoretyków wielu dziedzin oraz wyniki praktyki edukacyjnej dydaktyków, jest wielce wartościowym uzupełnieniem dyskusji o upowszechnianiu wiedzy na temat Holocaustu, stając się zarazem ważnym materiałem dla wszystkich zaangażowanych zarówno w proces nauczania o Zagładzie, jak i w wielkie zadanie upamiętnienia.

Przemysław Tomanek

Witold Stankowski, *Szymon Wiesenthal. Biografia*,

Książka i Wiedza, Warszawa 2009, wyd. I, ss. 295

Do rąk czytelnika w 2009 roku trafiła publikacja, która zasługuje na baczność i zainteresowanie. Jest poświęcona Szymonowi Wiesenthalowi, który przeszedł do historii jako słynny „łowca nazistów”. Nie jest to wyłącznie biografia jednego, zasłużonego, wybitnego człowieka. Autor książki niezwykle umiejętnie pokazuje ciąg wydarzeń historycznych, które wpłynęły na losy konkretnego człowieka i wielu innych ludzi. Życiorys Szymona Wiesenthala jest niezwykle interesujący. To tragedia człowieka, jego rodziny oraz późniejsza walka o sprawiedliwość. Niewątpliwie w przypadku bohatera książki oraz milionów innych osób to druga wojna światowa wpłynęła na ich życie. Pozostawiła piętno, ból, żal, traumę. Osoby, którym dane było przeżyć drugą wojnę światową, nie zdawały sobie sprawy z faktu, że znalezienie winnych za ostatnią wojnę, postawienie ich przed sądem będzie takie trudne, często wręcz niemożliwe. O tej skomplikowanej materii dowiadujemy się z książki historyka, politologa Witolda Stankowskiego.

Autor recenzowanej publikacji jest profesorem nadzwyczajnym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Piastuje funkcję kierownika Zakładu Historii Europy w Instytucie Europeistyki. Jest także profe-

sorem nadzwyczajnym w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Oświęcimiu, dyrektorem Instytutu Politologii. Publikacja oraz dorobek naukowy świadczą dobitnie, że jest on cenionym badaczem stosunków polsko-niemieckich, dziejów powojennej Europy i Niemiec oraz Unii Europejskiej. Swoje doświadczenie, warsztat naukowy pogłębiał jako stypendysta wielu fundacji naukowych, by wymienić te najważniejsze, jak Deutscher Akademischer Austauschdienst, Fundacja na rzecz Nauki Polskiej oraz Alexander von Humboldt-Stiftung. W. Stankowski jest autorem wielu ważnych publikacji naukowych, poświęconych sytuacji ludności niemieckiej po drugiej wojnie światowej (*Niemcy na Pomorzu Gdańskim i Kujawach w latach 1944/45–1950. Ucieczka, życie codzienne, wysiedlenie*, Bydgoszcz 2000; *Obozy i inne miejsca odosobnienia dla niemieckiej ludności cywilnej w Polsce 1945–1950*, Bydgoszcz 2002).

Niewątpliwie najważniejszym, najistotniejszym dziełem w dorobku naukowym Witolda Stankowskiego jest publikacja o Szymonie Wiesenthalu, który stał się świadkiem wydarzeń XX wieku. Wiesenthal całe życie poświęcił tropieniu zbrodniarzy wojennych. Stał się jednocześnie człowiekiem-instytucją. Zabiegał konsekwentnie, aby dokonana zbrodnia znalazła się przed obliczem sprawiedliwości, a jej sprawcy zostali ukarani. Po drugiej wojnie światowej interes polityczny wziął górę nad realizacją idei sprawiedliwości, odpowiedzialności za dokonane, zbrodnicze czyny. Wielu zbrodniarzy hitlerowskich znalazło się wielokrotnie na usługach wywiadów, dzięki czemu uzyskiwali nietykalność, ochronę. W zamian za istotne informacje z czasów wojny nie byli ścigani przez organa prokuratorskie. Szymon Wiesenthal nie mógł się z tym pogodzić i konsekwentnie dążył do urzeczywistnienia swojego celu, tj. ukarania konkretnych sprawców zbrodni. Szymon Wiesenthal został niezwykle doświadczony przez drugą wojnę światową. Tragedię rodziny Wiesenthala autor przedstawia w taki oto sposób: „Wiesenthal utracił podczas drugiej wojny światowej 89 członków swojej rodziny. Zostali oni zamordowani w gettach lub obozach. Matka Szymona, Rosa w wieku 63 lat zginęła w 1942 r. w obozie zagłady w Bełżcu. Próbowwała się ratować, aby nie trafić do transportu. W sierpniu 1942 r. przyszedł po nią do getta ukraiński policjant. Dała mu złoty zegarek. Zostawił ją w spokoju. Przyszedł jednak następny policjant, któremu nie miała już nic do zaoferowania. Tak wspominają to ocaleni świadkowie. W tym samym czasie ginie teściowa Wiesenthala. Została zastrzelona na schodach własnego domu przez ukraińskiego policjanta, ponieważ poruszała się zbyt wolno”¹. Szymon Wiesenthal z zawodu był architektem, jednak po wojnie nie wykonywał go, poświęcając się tropieniu zbrodniarzy.

Książka Witolda Stankowskiego nie jest narracją historyczną. Autor stawia wiele istotnych pytań dotyczących życia Wiesenthala i poszukuje odpowiedzi. Jedno z takich pytań dotyczy filozofii życia głównego bohatera książki. Stało się nią ściganie zbrodniarzy hitlerowskich i doprowadzenie ich przed wymiar sprawiedliwości. Filozofia ta wynikała z poczucia winy ocalonego z Holocaustu Wiesenthala. Zadawał sobie nieustannie pytanie, dlaczego jemu dane było przeżyć, a innym nie. Wiesenthal miał świadomość, że jest cudownie ocalonym z pożogi wojennej. Miał poczucie winy, ale jednocześnie dziękował za dane mu życie. Stąd ściganie zbrodniarzy hitlerowskich miało być wyrównaniem rachunku za ocalenie. Witold Stankowski bardzo przejrzyście tłumaczy pojmowanie sprawiedliwości przez Wiesenthala. Mianowicie sprawiedliwość ma dla ocalonego z Holocaustu coś z mistycyzmu. Wiara w sprawiedliwość pozwalała mu przetrwać. Stała się dla Wiesenthala cnotą, która „służy odtwarzaniu stanu pierwotnego i odbudowywaniu równowagi zniszczonej przez niesprawiedliwość”². Wiesenthal uważał, że zapewnienie sprawiedliwości leży w gestii prawa. To właśnie prawo ma uchronić przed ewentualnością zemsty za dokonaną zbrodnię.

W biografii Szymona Wiesenthala w siedmiu rozdziałach przedstawione są główne etapy jego życia i działalności. Już same tytuły rozdziałów inspirują i zachęcają czytelnika do uważnej lektury (*Dzieciństwo — czas dorastania — okres studiów; W czasach zbrodni, zła, przemocy i cierpienia*.

¹ W. Stankowski, *Szymon Wiesenthal. Biografia*, Warszawa 2009, s. 8.

² *Ibidem*, s. 239.

Druga wojna światowa; Po katastrofie; Mordercy nie powinni nigdy zaznać spokoju; Wiesenthal w okowach polityki; Człowiek-instytucja — sumienie Europy i świata, publicysta; Filozofia życia).

Rozdział pierwszy został poświęcony dzieciństwu i młodości Szymona Wiesenthala, który urodził się 31 grudnia 1908 roku w Buczaczu (obecna Ukraina), w klasycznym galicyjskim miasteczku o wielonarodowościowej strukturze. Wychował się w rodzinie, w której przestrzegano tradycji i obyczajów żydowskich. Z domu rodzinnego wyniósł znajomość jidysz oraz języka niemieckiego, w szkole nauczył się polskiego. Edukacja Szymona Wiesenthala rozpoczęła się w Państwowym Gimnazjum Humanistycznym w Buczaczu. Po maturze studiował na Wydziale Architektury Politechniki w Pradze, następnie na Politechnice we Lwowie. Wiesenthal zamierzał zostać architektem. Wówczas nic nie zapowiadało jego dalszej drogi życiowej jako wybitnego dokumentalisty hitlerowskich zbrodni, nazwanego później „łowcą nazistów”. O jego życiu, losach zadecydowała w tragiczny sposób wojna, a przede wszystkim doświadczenia zbrodni Holocaustu. Rozdział pierwszy, wprowadzający, nie jest wyłącznie zestawieniem faktów z życia „łowcy nazistów”. Autor przedstawił również specyfikę miejsca — polskich Kresów, które w znacznej mierze ukształtowały osobowość, sylwetkę Wiesenthala. Bucacz, zanim stał się jednym z miast Drugiej Rzeczypospolitej, znajdował się w obrębie monarchii austro-węgierskiej. Ta wielowątkowość, różnorodność historyczna miejsca zamieszkania „łowcy nazistów” wpływała na przywiązanie do pewnych wartości, które reprezentowała monarchia habsburska, Rzeczpospolita okresu międzywojennego (etos urzędnika, dochodzenie praw przed sądem itp.).

W kolejnych rozdziałach książki autor pokazuje wydarzenia, które wpłynęły na późniejszą biografię łowcy nazistów. Wydarzenia te wynikały ze strasznego kataklizmu, jakim była druga wojna światowa. Jej skutki, pomimo upływu przeszło pół wieku, odczuwamy do dzisiaj. Już podczas okupacji sowieckiej znacznej części terytorium polskiego, Wiesenthalowi udało się ukończyć studia. Po napaści Trzeciej Rzeszy na Związek Radziecki losy rodziny Wiesenthala, Żydów, przybierają coraz bardziej tragiczny wymiar. Wiesenthal tuż po wkroczeniu Niemców do Lwowa został aresztowany i trafił do więzienia na Brygidkach przy ulicy Kazimierzowskiej. Z kolejki osób czekających na rozstrzelanie uratował go znajomy Ukraińiec. Niestety, następnie wraz z żoną i matką znalazł się w lwowskim getcie. Stamtąd trafił do obozu przy ulicy Janowskiej. Dzięki umiejętnościom malarskim z obozu skierowano go do Zakładów Naprawczych Kolei Wschodniej we Lwowie, gdzie malował na lokomotywach symbole, emblematy, napisy hitlerowskie. Dzięki współpracy z Armią Krajową udało mu się uratować żonę. Matka została zamordowana. Sam Wiesenthal, dzięki pomocy „dobrych” Niemców uciekł z Zakładów Naprawczych. Ukrywał się między innymi w kamienicy na terenie Lwowa, w polskim mieszkaniu. Został zdekonspirowany i przekazany w ręce gestapo. Próbował popełnić samobójstwo. W trakcie aresztowania znaleziono przy Wiesenthalu dziennik, w którym szczegółowo opisał działania nazistów wobec ludności żydowskiej, z wykazem nazwisk oprawców oraz planem obozu janowskiego. Podjął nieudaną próbę samobójczą. Gestapo sądziło, iż ma on istotne informacje na temat partyzantów. Wiesenthal trafił do obozu janowskiego, następnie wraz z resztką Żydów na Słowację, a później w okolice Nowego Sącza, skąd przeniesiono go do obozu w Krakowie-Płaszowie. W wyniku ewakuacji tego obozu przewożono go kolejno do obozów koncentracyjnych w Gross-Rossen, Buchenwaldzie oraz Mauthausen w Austrii, gdzie doczekał wyzwolenia (rozdział II).

Szymon Wiesenthal już jako więzień obozów hitlerowskich gromadził informacje na temat miejsc, popełnianych przestępstw oraz oprawców. Miał wyjątkową zdolność zapamiętywania faktów, która umożliwiła mu sporządzenie obszernej listy zbrodniarzy i przekazanie jej Amerykanom. W roku 1946 Wiesenthal założył stowarzyszenie wspierające byłych żydowskich więźniów obozów koncentracyjnych (Selbsthilfe der ehemaligen jüdischen Kz-ler im Lande Österreich).

W 1947 roku utworzył stowarzyszenie mające na celu zbieranie dokumentów o zagładzie Żydów (Jüdische Historische Dokumentation). Wiesenthal dążył do założenia niezależnej instytucji mającej na celu tropienie zbrodniarzy hitlerowskich oraz gromadzenie o nich wszelkich możliwych informacji uzyskiwanych głównie wśród ofiar Holocaustu. Problemy finansowe spowodowały

jednak przerwę w działalności centrum w latach 1954–1961. Rola Wiesenthala w poszukiwaniu jednego z najważniejszych nazistowskich zbrodniarzy — Adolfa Eichmanna miała znaczenie przełomowe. Uwieszenie Eichmanna dowiodło skuteczności tych działań. W tym okresie Centrum Wiesenthala podjęło współpracę z Yad Vashem. Wiedeń stał się głównym ośrodkiem działania Centrum Dokumentacji.

W wyniku żmudnych prac została udokumentowana działalność wielu zbrodniarzy nazistowskich, a w konsekwencji nastąpiły liczne aresztowania. Przemiany, jakie zachodziły w Centrum, określiły także jego główne cele: walka z antysemityzmem i odradzaniem się nazizmu (neonazizm), współpraca z wymiarem sprawiedliwości, głównie Austrii i Republiki Federalnej Niemiec oraz gromadzenie materiałów źródłowych dokumentujących zbrodnie w celu rozwoju badań historyczno-naukowych (rozdział III).

Szymon Wiesenthal jest autorem przesłanego do kanclerza Austrii Josepha Kłausa memorandum (12 października 1966), w którym apelował o podjęcie działań mających na celu ściganie i wymierzanie kary winnym zbrodni hitlerowskich. Rola Wiesenthala była w tym procesie decydująca; z czasem trafnie został nazwany „łowcą nazistów”. Jego zasługi w tropieniu zbrodniarzy, jak wspomniany już Eichmann, a także Franz Stangl, Joseph Mengele i innych, są powszechnie znane. Kulisy tych i innych akcji zostały szczegółowo i przejrzyście przedstawione na stronach recenzowanej publikacji (rozdział IV).

Ścigając hitlerowskich oprawców, Szymon Wiesenthal nie miał na celu zemsty, lecz wymierzenie im zasłużonej kary. Odrzucał winę zbiorową narodu niemieckiego za dokonane zbrodnie podczas drugiej wojny światowej. Był zdania, że każda zbrodnia ma swój wymiar indywidualny i za nią odpowiedzialne są konkretne osoby. Ważne jest natomiast, aby naród niemiecki był świadomy skutków, jakie wywołała druga wojna światowa i na kim spoczywa odpowiedzialność za ogrom zbrodni. Konsekwentne dochodzenie sprawiedliwości przed obliczem Temidy, zabiegi o zachowanie pamięci o zbrodniach czasów drugiej wojny światowej sprawiły, że Wiesenthal z czasem stał się osobą znaną na całym świecie. Uważał, że zapomnienie o przeszłości, straszliwych zbrodniach może prowadzić w okresie pokoju do pewnych nagannych zachowań, mogących gloryfikować straszliwą przeszłość i prowadzić do powtórek z historii. Stąd też jedną z głównych zasług tropiciela nazistów były działania na rzecz nieprzedawnienia zbrodni hitlerowskich. Jego nazwisko stało się symbolem takich wartości, jak tolerancja, ochrona praw człowieka, przeciwdziałanie antysemityzmowi i komunizmowi. Wiesenthal w uznaniu zasług został uhonorowany wieloma zaszczytnymi odznaczeniami. Był nominowany do Pokojowej Nagrody Nobla. Wiesenthalowi przyznano godność doktora *honoris causa* 19 najbardziej znanych i prestiżowych uniwersytetów (21 października 1994 roku otrzymał doktorat *honoris causa* Uniwersytetu Jagiellońskiego). Należy podkreślić, że biografia Szymona Wiesenthala pióra W. Stankowskiego została opublikowana w piętnastą rocznicę otrzymania przez Wiesenthala honorowego doktoratu Uniwersytetu Jagiellońskiego i w setną rocznicę jego urodzin (rozdział VI).

Publikacja krakowskiego uczonego powstała na podstawie różnorodnych źródeł historycznych, m.in. zbiorów znajdujących się w Archiwum Szymona Wiesenthala w Wiedniu. W zbiorach tego Archiwum znajduje się dokumentacja związana z poszukiwaniami i procesami hitlerowskich zbrodniarzy, zeznania świadków, głównie ofiar nazistowskich zbrodni, jak również dokumentacja spraw osobistych przedstawiających działalność Szymona Wiesenthala. Witold Stankowski wykorzystał także rozmaite, wielowątkową korespondencję i sprawozdania zgromadzone w archiwum Izraelickiej Gminy Wyznaniowej w Wiedniu. Dotarł również do zasobów Archiwum Austriackiego Ruchu Oporu w Wiedniu, gdzie został wyodrębniony specjalny zespół akt informujący o stanowisku prasy wobec działalności Szymona Wiesenthala. W. Stankowski dotarł do całkowicie niewykorzystanych źródeł. Przy wsparciu Jaroslava Kuby, prorektora Czeskiego Uniwersytetu w Pradze, zapoznał się z dokumentacją studiów Szymona Wiesenthala. Ważnych informacji dostarczyły także źródła zdeponowane w Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego związane z nadaniem Wiesenthalowi doktoratu *honoris causa*. Wiedzę o Szymonie Wiesenthalu i jego działalności uzupełniają dokumen-

ty z fundacji Shalom Gołdy Tencer-Szurmiej oraz Archiwum Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu. Istotne jako źródło historyczne są relacje osób, które prywatnie знаły tropiciela nazistów. Autor korzystał z zasobów osób prywatnych, zgromadzonych między innymi w archiwum dr. Władysława Szklarza. Książkę wzbogaciły zbiory samego autora. Różnorodność bazy źródłowej jest godna uwagi i imponująca. Ma charakter wielowątkowy i kompleksowy. Niewątpliwie nie była to praca łatwa przy takim rozproszeniu materiałów źródłowych. Zgromadzone, wykorzystane możliwie wszystkie dostępne źródła, tj. krajowe i zagraniczne, uwiarygadniają wiele kwestii poruszanych przez autora, które były mniej znane lub wręcz okrywał je nimb tajemniczości. Należy podkreślić, że recenzowana monografia powstała w wyniku ścisłej współpracy jej autora z Centrum Dokumentacyjnym Szymona Wiesenthala w Wiedniu oraz Anlaufstelle der Israelitischen Kultusgemeinde Wien für jüdische NS- Verfolgte in und aus Österreich oraz Instytutem Badań nad Konfliktami w Wiedniu.

Publikacja poświęcona Szymonowi Wiesenthalowi jest niezwykle udanym przedsięwzięciem naukowym. Po raz pierwszy polski czytelnik, ale nie tylko — również europejski, otrzymał publikację będącą spojrzeniem na człowieka-tropiciela nazistów, który stał się sumieniem Europy i świata. Ważne jest jednak podkreślenie, że autor biografii nie skupił się li tylko na wątkach biograficznych. Jest to biografia połączona z przedstawieniem wydarzeń politycznych, które towarzyszyły życiu Szymona Wiesenthala. Witold Stankowski zwraca uwagę, że Wiesenthal był w pewnym sensie kreatorem różnorodnych relacji politycznych — w każdym razie polityka nie pozwalała mu stać na uboczu. Aktywność życiowa Wiesenthala jest imponująca. Zajmował się tropieniem sprawców zbrodni wojennych, hitlerowskich, ale też udzielał się na rzecz poszanowania wolności jednostki i narodów. Udzielał wsparcia w kontekście poszanowania praw człowieka rosyjskiemu dysydentowi Andriejowi Sacharowowi, jednocześnie demonstrując swoje negatywne nastawienie do komunizmu (s. 221–222). Swoją nieprzychylny stosunek do komunistycznego świata Wiesenthal wyrażał w publikowanych karykaturach (publikacja pod pseudonimem Mischka Kukin, *Humor hinter dem Eisernen Vorhang*, Gütersloh 1962). Jednocześnie Wiesenthal zabiegał o pojednanie, zbliżenie polsko-żydowskie. Wraz z Michałem Borwiczem, Józefem Lichtenem, Janem Karskim, Jerzym Lerskim, Janem Nowakiem wystosował ważny apel, opublikowany w 1983 roku na łamach paryskiej „Kultury” (s. 245–253). Z książki Witolda Stankowskiego dowiadujemy się, że Wiesenthal był publicystą, o czym świadczy jego wcale niemały dorobek publicystyczny (s. 223–237). Na kartach recenzowanej książki oprócz wątków biograficznych ukazane zostały liczne inne aspekty wydarzeń politycznych. Stąd książka jest czynnym przyczynkiem do historii politycznej Austrii okresu powojennego (m.in. problem świadomości historycznej Austriaków związanej z ostatnią wojną), jak również czasów monarchii habsburskiej.

Trudno nie wspomnieć o pozytywnym odbiorze przez czytelnika recenzowanej książki. Pierwsza promocja biografii Szymona Wiesenthala, która miała miejsce 12 października 2009 roku w Centrum Społeczności Żydowskiej (JCC) przy ulicy Miodowej 24 w Krakowie, zgromadziła liczne audytorium. W trakcie panelu dyskusyjnego zabierali głos między innymi: prof. Aleksander Koj, rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego, za którego kadencji Szymon Wiesenthal otrzymał zaszczytny tytuł doktora *honoris causa* oraz doktor Jolanta Ambrosewicz-Jacobs, dyrektor Centrum Badań Historycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego, prof. dr hab. Wiesław Kozub-Ciembrowicz, przewodniczący Rady Naukowej CBH UJ, oraz prof. dr hab. Zdzisław Mach, dyrektor Instytut Europeistyki UJ. Na pytania odpowiadał autor biografii Witold Stankowski, a zgromadzone osoby wykazywały duże zainteresowanie bohaterem książki. Warto podkreślić, że biografia Szymona Wiesenthala zawiera kopie oryginalnych, historycznych dokumentów i zdjęć. Wśród nich zwracają uwagę zdjęcia dokumentujące składanie przez Szymona Wiesenthala i Władysława Bartoszewskiego wieńców pod Pomnikiem Bohaterów Getta Warszawskiego, spotkanie w Centrum Kultury Żydowskiej, przedstawiające bohatera biografii z prof. J.A. Gierowskim, ceremonię wręczenia Szymonowi Wiesenthalowi dyplomu doktora *honoris causa* UJ.

Cenna naukowo biografia jest adresowana do szerokiego kręgu czytelników, jak również historyków, politologów oraz prawników. Autor w sposób umiejętny, trafny, chronologicznie uporządkowany pokazał tego niezwykłego człowieka na tle wydarzeń, które kształtowały oblicze powojennego świata.

Jolanta Skorut